

Xesús Franco. *Contra mar*

Teresa Seara

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

SEARA, TERESA (2011 [1996]). “Xesús Franco. *Contra mar*”. *Anuario de Estudios Literarios Galegos*. 1995, 221-226. Reedición en *poesiagalega.org*. Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura. <<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/1569>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

SEARA, TERESA (1996). “Xesús Franco. *Contra mar*”. *Anuario de Estudios Literarios Galegos*. 1995, 221-226.

* Edición dispoñíbel desde o 15 de decembro de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

XESÚS FRANCO. *CONTRA MAR*

Teresa Seara

Xesús Franco. *Contra mar*
Vigo: Editorial Galaxia

abriuse o fumazo e apareceu o MAR
louvado, temido, odiado

Deste xeito case teatral —cun pano de brétema que se abre para amosar o escenario no que se desenvolverá a singradura— tomamos contacto cun espacio que, desde os primeiros versos, aparece connotado negativamente. Xa no propio título —*Contra mar*— se nos avisa que se vai levar a cabo un exercicio desmitificador sobre o elemento máis románticamente descrito de toda a literatura universal: o mar.

Perante a presenza do océano, o eu poético amósase escindido en dúas persoas ou voces: a terceira —que observa desde o peirao e que pode pertencer ó vello mariño do poema final— e a primeira que, situada no barco, vive a singradura nas súas carnes como un gume de medo e dor pois, quizais, esta é a súa primeira viaxe iniciática.

Dende o comezo
houbo un home a cada banda,
muda linguaxe de olladas
entre o peirao e o barco
(...)
Ab initio
imposible diálogo
nun encontro repetido
en calquera lugar do mundo

[222] A primeira persoa abrangue tamén, na súa reflexión sobre experiencias universais, á colectividade pois vai vivir situacións comúns a todos os mariñeiros, independentemente da súa época histórica e procedencia xeográfica ou racial. Igualmente, a viaxe que imos desenvolver non designa só unha ruta lineal senón que contén todas as singraduras posibles, de final feliz ou tráxico, efectuadas desde o comezo dos tempos por ese mar que sempre se amosa como temible, dominante, caprichoso. A comparación da vida cunha singradura permite xeneralizar sobre sentimentos de dúbida, medo, odio, desorientación que todos, algunha vez, temos sentido e que son habituais ó mariño. Malia coñecermos este feito nunca podemos negarnos á partida, pois somos impelidos polanosa propia natureza cara á auga, que non é só fonte de vida —recordemos o simbolismo do mar como líquido amniótico— senón tamén elemento que nos conducirá, na barca de Caronte, ata a última morada:

así vivín navegacións
que debo contar en plural
porque todos levamos dende o berce
unha trisca da arca bíblica
adianto da de Caronte

Levamos inscrita, pois, nos xenes unha predestinación atávica que nos obriga a ceder perante o influxo maléfico dun mar infernal, egoísta, manipulador que, a través da figura de Poseidón-tormenta, nos afasta da paz infantil para somerxernos nun mundo deshumanizado onde non somos máis que unha peza sen valor

mentres ó través
restas na carta
convírtome naquel
que preto do berce
sente a Poseidón
arredando o seu barco

No primeiro contacto con ese mar espectral, tenebroso, o eu poético devala entre tres sentimentos. Desde o abraio perante a súa realidade grandiosa —perfectamente reflectido no poema “Homenaxe”—, loubanza efémera, evolúe de seguida cara ó medo e o odio. O temor cerca ó mariñeiro na media noite cando, durante as solitarias gardas de “12 a 4”, o mar amosa a súa faciana máis sobrenatural e afloran, xunto cos afogados, seres doutras dimensións —fantasmas, sereas, Escila e Caribdis, o holandés errante... O silencio e a escuridade absolutos crean no eu poético unha fonda desazón existencial que o mantén alerta, á espreita, pois séntese ameazado por algo intanxible que virá dun mar “plasma voraz sen ventre nin moral”. O odio vai nacendo desde o máis fondo e conleva unha mensaxe de advertencia para os que se ven tentados de deixarse seducir polas artes dun mar-serea:

A TODOS
os que vedes os océanos
con estética de pintor
¡ADVÍRTOVOS!
esa bucólica estampa
contén máis crimes
que imaxinar poidades

[224] O mariño intégrase no barco como único terreo estable a que aferrarse na alta mar e, así, este convertese non só en casa e punto de apoio senón tamén, en certa medida, no seu corpo. O barco é un espacio ambigüo —“nin terra nin mar, nin fogar nin desexo”— onde rexen uns instrumentos técnicos que, malia a súa continua evolución e especialización científica, non serven de moito perante a furia desatada do mar. O home asume a súa fragilidade nese ámbito hostil e sabe que calquera instante pode implicar, co desguace da nave, a súa mesma morte: “e chegas ó fin / ó desguace, / como todo”. A incorporación ó barco conleva integrarse na súa engrenaxe, sendo a consciencia dese carácter de peza substituíble o que acaba por anular totalmente ó home como ser racional —“... o home abandona ó home / mergullado na engrenaxe”. Mais, o adormecemento da racionalidade permítelle tamén, a xeito de adrenalina que reactiva as funcións instintivas, vencer ese terror que o agarrota e loitar contra o mar inhóspito.

Só cando a consciencia da fragilidade é demasiado grande —nas gardas nocturnas— a tentación de deixarse envolver nas ondas e ir ata o fondo, cara a ese lugar intemporal onde esmorecen outros mariños e barcos, non pode ser vencida. O navegante convértese así en alimento dun mar antropófago, unha vez naufraga o barco vital que construíra. Séntese entón fillo de Tetis (figura ambivalente que representa as augas da vida —fontes, ríos— e da morte —lagoa Estixia— e que se conforma como a divindade das profundidades oceánicas, temida por Zeus e Poseidón, sempre fugaz e cambiante gracias ó seu poder para converterse en auga, fogo e animais salvaxes) pois o seu desafío ós deuses saldouse coa unión destes para levalo ó fracaso, temerosos do seu poder

O MARIÑO un deus
da caste de Tetis
sentencia no caos
constructor do BARCO
esterco do MAR

Ás dúbidas existenciais que atormentan ó navegante véñse sumar tamén o doloroso recorde da terra abandonada, máis sentido, se cabe, perante a visión da illa, falso sucedáneo dela. Entendida como unha ilusión va, a illa só ofrece unha perspectiva de futuro coa volta á singradura, por iso constitúen unha tentación mortal para o mariño e relaciónanse coas sereas como anuncios dunha morte suicida. Este cúmulo de factores converte a navegación non só en técnica senón tamén en azar, aventura, medo, viaxe inevitable

ciencia, intuición, técnica, risco,
desarraigo, azar, tolemia, paixón,
aventura, devecer...
todo isto é navegar

A estes perigos aínda engade o mar —ameaza sempre presente— as mostras da súa cara máis cruel: os afogados. Como monstro caníbal, o mar nútrese dos seus corpos que nunca devolve á terra deixando así sen respostas ós que esperan. Este mar devorador —”MARE TENEBRARUM”— é un oco sen materia, o baleiro máis absoluto, un ladrón que só cospe despojos: vellos mariñeiros sen folgos, restos dos barcos fundidos e podres. As esixencias do mar chegan ata a roubarlle ó mariño momentos cruciais na súa vida: asistir ó nacemento dun fillo ou a presenza do seu corpo no propio funeral. Chega a ser tal o medo ante este espírito demoníaco que nunca se nomea senón que se recorre a eufemismos para designar a súa realidade:

O vello mariñeiro
xubilado
da Costa da Morte
non volveu pronunciar a palabra
que acocha a vinganza
dille “esa”, “aló”, “aquele”

A victoria inexorable do mar é un xeito de democratización que iguala, desde sempre, a todos os pobos e razas na súa fin, sexa cal for a forma de se enfrontaren á viaxe ou a súa característica individualizadora. Do mesmo xeito caen baixo o gume da súa gadaña todo tipo de barcos —de pesca e recreo, grandes e pequenos, lanzais e pesados— pois, xa na

linguaxe mariña, o termo “derrota” conleva a dualidade semántica de representar a ruta escollida e o fracaso:

Sisudos xermanos e xubilosos latinos
fríos escandinavos e laboriosos xaponeses
destemidos británicos e piratas malaios
rexos esquimós e lizgaios guineanos
destros maorís e teimudos chilenos

irmáns meus, mariños
de todos os tempos
arestora
afogados
iguais

Perante o poder do mar todo é silencio, nunca hai respostas e a impunidade con que actúa non pode ser controlada sequera pola divindade xa que nin Deus é quen de manexar un poder tan infernalmente tiránico. A falta de respostas ante feitos como o destino dos barcos perdidos e a sorte dos seres que ían neles é un desacougo que sobrecolle tanto ós que esperan,

Na colexiata de Cangas unha muller mira o Cristo
todas as tardes
o crucificado olla pra ela e non resposta
todas as tardes

¿saberá Deus o que pasou co “MONTROVE”?
silencio

como ós que navegan, pois, sempre está presente o cruel recordo dos afogados que nos precederon. Doe, sobre todo, a perda da súa memoria, desas vivencias tan necesarias para os que se inician nas singraduras e que nunca poderán compartir con nós. Pero tamén fere a consciencia de que, inexorablemente, algún día vai ter lugar o reencontro con eles — “cando axexo o MAR/ síntovos fitándome/ [225] ¿agardádesme?”— xa que están esperando por nós para celebrar un sacrificio tan tráxico e inútil como o de Cristo pero igual de inevitable:

a piques de naufragar, choraba
o vello nostromo
bicando a medalla do Sagrado Corazón
o vello nostromo

véxome morto entre augas
cos brazos abertos
reencarnado en Deus ausente
cos brazos abertos

Non só perigos físicos axexan ó navegante senón que o mar tamén nutre un mundo fantasmagórico propio que actúa como elemento de distorsión e morte. O mariño-Ulises é tentado por perigos e divindades mentres busca o camiño ata a “cobizada útacaporto inalcanzable”. Terá que enfrontarse, na súa travesía, ás tormentas de Poseidón, ó escuro veleiro

do holandés errante —en continua partida de dados co demo— que o conduce ó naufraxio, ós cantos enganosos das sereas guiándoo a unha morte suicida... Todos os perigos que comporta o mar fan ó home consciente da súa proximidade cos pobos antigos, pois, malia os adiantos tecnolóxicos, enfróntase ó mar co mesmo desvalimento dos mariñeiros ancestrais e queda igual de exposto á súa vinganza. Este medo nace do coñecemento e non da inconsciencia, por iso é posible, a través da fermosura salvaxe do mar, chegar a axexar no fondo a súa verdadeira natureza e presentir a derradeira singradura:

Navegando de noite
na garda de 12 a 4
lonxe da costa
fúndense as tebras dentro de min

a escuras ollando pra bóveda
imaxino a derradeira singradura

a morte
un burato negro no Cosmos
onde a vida troca o senso
¿serán as estrelas almas fuxidías?
¿as nosas reencarnacións?

O mar é espacio de subversión que difumina todos os límites e así chega a converterse en vehículo de comercio ilícito, de contrabando, pois só nel é posible obter a liberdade máis absoluta. Para ser mariño hai que posuír un alto grao de rebeldía —como os piratas e amotinados— que obriga a intentar, en cada momento, roubarlle o control a un mar que, aínda nos seus instantes de maior debilidade —a baixamar—, sempre amosa as súas raposeiras artes:

non acepto a disciplina do vergallo
igual ca ti piloto amotinado
canto de rebeldía en voz de Byron [226]
non hai norma que coute a liberdade
dos que van polo MAR, ese asasino

Finalmente, tense certa desazón perante o remate da singradura pois, aínda cando o mar permita o regreso á terra, séntese que ese demesurado esforzo foi inútil. A viaxe foi circular e despois de tanto sufrimento só podemos volver ó mesmopunto que se deixara, máis fráxiles e temerosos da nova partida anunciada no fracaso da singradura.

o MAR riuse de min
tantas esteiras a popa
navegando en ceavogas
para volver ó principio

Vigo

E así, despois desta viaxe iniciática, coñecendo e sufrindo todas as caras do mar, é posible comprender mellor a súa cruel realidade. Recoñecer que só desde a vivencia da singradura se pode entender a epopea marítima xa que os libros non son quen de amosar a verdadeira

natureza deste mar-asasino, cemiterio sementado de corpos e naves, que sempre nos chama, mensaxe que non podemos desoír pois levamos no sangue impresa a fatalidade do noso destino como pobo mariñeiro. Só nos ollos do navegante canso —ese que efectúa diariamente o ritual da visita vespertina á costa— será posible ver que, baixo unha fermosa aparencia, agocha o mar un pasado de crimes e durezas, a derrota máis estremecedora e inexorable.

Non busques a epopea do MAR
nos manuais literarios
nin Diarios de Navegación

mirade nos ollos xubilados
dese home que olla pra ría
todas as tardes
antes de voltar
derrotado á casa